

החשן ס' רב סעי' יג [ס"ק ז] דחצר מהלכת אף דאינה קונה לו מ"מ רשותיה מיהו הוה.

ואשר בקשו הרבנים הדיינים לשאול אם גם לא יוכשר הגט להתירה, אם מ"מ אפשר להמציא לו היתר לישא אחרת, דרך זה לא נכון בעיני לפום רהיטא מטעמים נכונים ועוד חזון, ואולי תסכימו להתירה גם היא אחר יתבונן ש"ב הרב נ"י ואולי יחליט שאין כאן חשש פיסול תורה ואז הלא יכול לסמוך על דעתו לבד בצירוף הדיינים המופלגים להורות בדבר שיש חשש חומרא רחוקה לבד, ובפרט בפרוצה שטוב שתלקח לבעל כדי שיהא משמרה. ויותר מזה הקיל הרמ"א בס"י יג סעי' יא בחומרא דמינקת שהיא תקנה בגמרא אם היא מופקרת.

וידעתי שיש לחלק, דהתם איסורים חלוקים זה מזה ונרויח להציל מאיסור חמור ע"י איסור קל, אבל הכא אם חוששים למה בזה הגט, כמו כן יהיו בעילותיה להבעל שתלקח לו באיסור, כמו שיהיו בעילותיה בתזונתיה באיסור, אלא דאעפ"כ בהבעל נעבור רק על החומרא, ובתזונתיה תבעל באיסור גדה. ומ"מ איני אומר לדמיון ממש, דהתם מופקרת והכא נהי דזינתה מ"מ מופקרת איננה, אך מ"מ זכר לדבר איכא שאין להחמיר בנ"ד בחומרות יתירות אם יוסכם שאין בו חשש איסור תורה.

מאת הדורש שלום ושלום תורתם

ה'ק' שלמה איגר

סימן כב

נשאלתי ממדינת ליטא לחוות דעתי הקלה כמות שהיא אודות גירושין על כרחיה של אשה רעה אשר הוכיח בה ד' איש אשר אהבו, וכבוא השאילת יום אתמול מן המיצר קראתי, כי נפילתי שכבתי בחולי קדחת כל עצמותי, והשואל מעתיר בהפצרות להשיבו בדואר ראשונה, ואני

מרשות הבעל לרשותה הוי כאלו נתנו לה". ונראה שרבינו מדמה זאת לנדון הרמ"ה ולנדון דידן בחצר מהלכת. אך לכאורה יש לעיין דבביאור דברי התוס' כתב התורת גיטין ס' קלט ס"א "דדוקא כשהאשה נוטלת הגט, שהיא עשתה מעשה בגט שיבא לידה לא מיחשב נתינה, אבל הכא שהיא לא עשתה רק קנין בחצר חשיב מה שהגט בא מרשותו לרשותה כאילו רשותו של בעל שהוא כידו ושלוחו של בעל נותן לרשותה שהוא ידה ושלוחה", וזה שייך שם שיש מעשה ממנו אליה דהיינו העברת הרשות זה נקרא ג"כ נתינה, אך כשנעמדת שזה פעולה שלה בלבד הוי כטלי גיטך מעל גבי קרקע.

קמתי תה"ל היום ממטתי ואתהלך בחדר מטתי, אבל תש וחלוש אני הרבה כי אש הקודח קלני מראשי קלני מזרועי, אבל מה אעשה אם אהבתי וצערי בצער הרב תאלצני להשיב רצון השואל, לבל אאחר אף יום אחד ואכתוב רק התחלת הרהורי דלבאי, כי לעיין לברר את כל לא יכולו רעיוני וחושי בי כי נרפים המה נרפים, וגם אל זה המעט מד' אשאל עזר. **החקירה הראשית**, למען דעת עצם הנידון מהו, אי דאורייתא אי דרבנן, אסור או תקנה.

הגה **עצם** חרם ודאי הוא דאורייתא כמו שכתב הרשב"א בתשובה¹, אולם בשו"ע (ס"א סעיף י') כתב ולא החרימ אלא עד סוף אלף החמישי, ובחרמו בגירושין לא אמר הש"ע ולא מיד, ובתשובת נודע ביהודה ([מהדו"ק] חאה"ע ס' א) כתב שראה כתוב שזה היה עולמית, ולא זכר או לא הזכיר שהבית שמואל סקט"ו ס"ק ז מסתפק בו². ומסתברא, אף ידיענין דודאי היה איסור מ"מ אין לדמותו לעושה מלאכה בין השמשות דמוצאי שבת דאקבע איסורא בפרק ספק אכל חלב (ע"ש בתוס' כריתות יז ריש ע"ב [ד"ה מדסיפא]) אלא הוה רק ספק שקול, אמנם גם הוא הבית שמואל ז"ל אשתמיט מניה או השמיט מ"ש מרן המחבר ז"ל בתשובותיו שאלה יד דלא לבד שלא לישא שתי נשים אלא דגם אינך חרמיה דרבינו גרשום לא היה אלא עד סוף אלף החמישי ומשם ואילך אינו אלא תקנה או מנהג (וכמו שכתב בבית שמואל ס"א ס"ק כ"א) וממילא אזלינן בתר הקולות (דרכי משה סימן א' אות ט).

והשניה לה אם יש לדון ולהורות על פי כתבי עדות ששלח השואל לידי כיון דלא הגידו עדות בב"ד, ויש לדון דמכדי הני תלתא דחתימי בתר העדים ב"ד נינהו, ונהי דלא נמצא בדבריהם שהעדים העידו עדותן לפניהם אלא שאמרו להן שזהו חתימתן, מ"מ הא הריטב"א פ"ק דמכות [ו, ב ד"ה שלא תהא] ביאר דגם לרש"י דוקא שולח הוא דאינו שולח עדותן לב"ד אבל נותן הוא עדותן

- 1 ס' תקצא, וראה גליון רבנו יו"ד ריש ס' שלד. ור' שדי חמד כללים מערכת חית כלל מ' שיש חולקים בביאור דברי הרשב"א. ועיי' מהרי"ק סוף שורש קפד שכתב שהעובר על חרם דרבינו גרשום כעובר על דברי תורה. ועיי' בית שמואל ס' סו ס"ק יא, נודע ביהודה מהדו"ק אה"ע ס' עז ומהדו"ת ס' ה. ועיי' עבודת הגרשוני ס' נג שכתב דגם אחר האלף החמישי דינו כאסור תורה. ועיי' אמרי בינה שו"ת לאה"ע ס' ב, ושדי חמד מערכת אישות ס' ב אות יט.
- 2 עיי' פתחי תשובה ס' קיט ס"ק ח. ועיי' נודע ביהודה מהדו"ק סוף ס' פד, ובמהדו"ת ס' קג כתב "ועל מה שכתבתי שעל חרם שלא לגרש בע"כ לא קבע הגאון זמן כן ראיתי בתשובה של אחד מהראשונים וכעת אני בכפר ואין ספר בידי, ואם אין זכרוני כוזב מדומה אני שראיתי כן בתשובת הר"ן. ועיי' שו"ת חתם סופר אה"ע ח"א ס' ג.

כתובה להב"ד³. אבל הא הוסיף הריטב"א לומר "מה שכתוב כאן אני מעיד בפניכם", ור"ל דבהגדה בפה דרך כלל נמי סגיא, ואולם הכא גם זה לא נמצא בדברי הב"ד, כי אם שאמרו שזה חתימתו.

וי"ל הא העיד הסמ"ע (סכ"ח ס"ק מ"ב) דאנן סמכינן בתלמיד חכם אשית ר"ת ושולח כתבו לב"ד, וגם אם אולי אין המעידים דידן או אחד מהן בכלל תלמיד חכם, מ"מ מסתברא דבדיעבד גם באינו תלמיד חכם סמכינן אר"ת. ותו הא מהרש"ל בתשובה סל"ג העיד דלגמרי סמכינן אר"ת. אבל הא כתב בכנה"ג בטור חו"מ סעכ"ח ג"א דלאסור אשה דהוה כפיקוח נפש גם ר"ת מודה, וי"ל דשאני לאסור דמוכרח לגרש, אבל לגרש מרצונו על כרחיה דידה דמדינא שרי, ואיסור חרם רבע עליה, במידי דאסור לא בעי משפטי עדות כלל וגם לרש"י שולח כתבו. וביותר, דעכשיו דאינו אלא מנהג אבותיהם, ואי אתה רשאי להתירו, י"ל הוא רק דרבנן והא כתב הריב"ש [סי' שפב] וקבעו מרן הרמ"א להלכה (בס' מו"ס) דעדי קיום כיון דקיום שטרות דרבנן מועיל מפי כתבם, ואולם בזה ינצל עוד מריעותא אחרת מה דלא נתקבל העדות בפניהם, אבל כיון דרק עליה ידידה רבע [האיסור], ובא להסר המניעה מעליו ולפטור עצמו הא מקבלין שלא בפני בע"ד.

ויש להסס עוד דמסתברא דגם לר"ת דוקא בכתבו הם כל העדות, לא בכתב אחר וחתמו הן. ויש להמתיק עוד די"ל דמש"ה מהני שילוח כתבם משום דכתיבתן ביד כדבור בע"פ, והרי גם שבועה בכתב מועיל לכמה פוסקים אף דצריך ביטוי שפתיים⁴, וכ"כ התוס' [גיטין עא, א ד"ה אמר רבי זירא] בטעמיה דרב דחרש שיכול לדבר מתוך הכתב דכתיבתו הוה כדבור ממש, וכשרואים הב"ד כתבם י"ל ראיתם במקום שמיעה. וא"ת הא נהי דכתיבתם כדבור, מ"מ בהאי שעתא שהדבוי יצא מתוך ידם לא היה בפני ב"ד, י"ל דהוה אינו מוזיק, דאטו אם יגידו בפה בריחוק מקום ואחר הדבור לבא באוזן ב"ד יותר מאלו עמדו בסמוך להם יזיק מה? ויש לייחס סברא זו להב"י דהקשה (חו"מ סי' כח אות טו) על שיטת ר"ת מהא דכותב אדם עדותו כו' והוא שזוכרה מעצמו [כתובות כ, א] ולר"ת ישלח כתבו לב"ד וקושיתו [לא מובנת] דכיון דאינו זוכר להעיד על פה הוה כאלם⁵, ולסברא

3 ראה הגהות רעק"א לשו"ע חו"מ סי' כח ס"א, ופתחי תשובה שם ס"ק כ.

4 ראה לעיל חיו"ד סי' א שמאריך בענין זה, וראה שם הערה 10.

5 עתוס' כתובות כ, ב ד"ה וריו"ח שכתבו "ויכול לשלוח כתב ידו לב"ד ולא חשיב מפיהם ולא מפי כתבם כיון שהוא זוכר העדות". וראה גליון רבינו שם.

זו ניחא כיון דלא ראיית הב"ד כתבם לחוד משוי ליה עדות, אלא דיש בכתיבתם הגדה והרי כבר הגידו בעידן דכתבו, ובנשתתק בין הוצאת הדיבור מפה בין הגעתו לאוזן הב"ד אה"נ דכשר, ובאמת לא יסבור הב"י כהש"ך סמ"ו ס"ק ע⁶, וא"כ זהו בכתבו כל העדות בכתב ידם, לא בחתמו על מה שאחר כתב כמו שהיה בנ"ד כפי המדומה⁷.

חקירה השלישית דאמנם כן אין לחוש למה דבסי' א' סעיף ו הביא הרמ"א יש חולקים דחרם דרבינו גרשום נוהג אף במקום מצוה, כיון דמפורש כתב בסי' קטו ס"ד דבעוברת על דת אין בו משום חרם דרבינו גרשום, יהיה הטעם איזה שיהיה, אם מה שכתב בתשובת שב יעקב חלק אה"ע ס"א או מ"ש בתשובת נודע ביהודה מהדו"ק [אה"ע סי' א] ⁸, אבל מ"מ הא שם בעוברת על דת קדם לו בהמחבר דדוקא בהתרה בה, ואולי עליה קאי הרמ"א...⁹ שבכתבי מהרא"י סי' רמ"ב משמע דדוקא לענין כתובה בעי התראה לא לענין גירושין בעל כרחו¹⁰, וכתב עוד ומסתברא דמה שכתב הרמ"א בהגהה א שם (בסעי' ד') "ורגילה בכך" הוא למען יסובו על זה דבריו בהגהה שניה דברגילה בכך אף בלא התרה אין בו משום חרם דרבינו גרשום, ובהתרה ל"ש דרגילה בכך.

החקירה הרביעית, כיון דלא ביארו העדים די באר, איך ובמה עברה על דת, ולפי מה שכתב החלקת מחוקק (סקט"ו סק"ד) דוקא במודית או שמצאו העדים משמשתה, אבל הן עדי יחוד [הן עידי ביאה] לא אמרינן, רחוק בעיני כי ידעו העדים להעיד כן בנ"ד כיון דגברא

6 עיי' תומים סי' כח ס"ק טו שהקשה על ר"ת איך מועיל ששולח כתבו לב"ד, "לו יהיה דהוה הגדה הא שלא בפני בעל דין הוא, ודוחק לומר הואיל וקוראין הכתב בפני בע"ד הוה כמעיד לפניו דזה דוחק". ובנתיבות שם ס"ק ו כתב דאף לר"ת לא הוה כהגדה עד שבא הכתב לפני ב"ד, ולכן או הוא בפני בעל דין. וכתב דאם מת או נשתתק או שכת עדותו קודם שבא הכתב ליד ב"ד פסול דעד שבא הכתב ליד ב"ד לא הוי עדות. וראה עוד בתומים שמקשה על הגמ' במכות ב, ב דעדים זוממין הוא לאו שאין בו מעשה ולדעת ר"ת הרי משכחת לה בכתיבה דהוה מעשה, ונראה דגם קושיא זו היא רק אם נאמר דעצם הכתיבה זאת העדות ולא מה שקוראים את הכתב בב"ד, דאם העדות היא במה שקוראים את העדות, אז אין מעשה. ועיי' אמרי בינה דיני עדות סי' טו ודברי יחזקאל סי' כ.

7 ראה בדברי רבנו חיו"ד סי' א (עמ' פא ד"ה אמנם) שכתב גם שם יסוד זה דבחתימה ל"ש לומר כתיבה כדיבור וראה שם הערה 23.

8 מובאים דבריהם בפתחי תשובה סי' א ס"ק טז.

9 כאן יש שיבושים וחסרון מלים בכת"י, ונראה שצ"ל "אמנם בבית מאיר שם כתב".

10 עיי' בענין זה בשו"ת נודע ביהודה מהדו"ת סי' כו וסי' קנט, שו"ת רע"א סי' קיד, ושו"ת חתם סופר חו"מ סי' רג.

ו"ש לומר עוד, נהי דהחלקת מחוקק כתב דוקא בהודית או מצאו משמשת, מ"מ הא גם לדידה לאו בפירוש אתמר אלא ממשמעות לשון השו"ע¹². ואחרי דלשון הרא"ש אינו משמע כן וכמו שכתב הבית שמואל [ס"ק ה] וכיון דלשון השו"ע הוא לשון הטור, ונצטרך לומר דהטור חולק על אביו, מלבד דגם א"כ יהיה, בדרבנן שומעים להקל, ובפרט להרא"ש דכדאי לסמוך עליו אף שלא בשעת הדחק, כש"כ בשעת הדחק כזה כי אין כח אבנים כחו דהאי גברא לסבול כן, הנה בלעדי זה יש לנו לדחוק ולוקי על נפשי לומר דהטור לאו דוקא קאמר דבעי עדים שהאכילתו.

וא"ת אדרבה כיון דגם בהרא"ש לא מפורש הפכו, אלא משמעות — סמי משמעות דחדא, מהרא"ש, מקמי תרתי, הטור והשו"ע, ועוד דהסברא נותנת כדבריהם, דהא גם להרא"ש בעי עדים שאמרה לו כן, וכיון דאי אתה מאמינו שאמרה למה תאמינו שהאכילתו. ועוד דשייך ביה קו"ח דמתני' ספ"ג דסוטה (דף לא א) ומה אם עדות ראשונה (ר"ל שאמרה לו כן) שאין אוסרתה (עד שתאכילנו), אינו מתקיימת בפחות משנים, עדות אחרונה (ר"ל שהאכילתו) שאוסרתה אינו דין שלא לתקיים בפחות משנים, י"ל דכיון דידוע שאמרה או שרצתה לשמש אתו רגלים לדבר מקרי, והרי כ"כ התוס' בסוטה (דף ג' ע"ב) ד"ה מה, דהוה מצי למיפרך מה לעדות אחרונה שרגלים לדבר.

וביותר י"ל כיון דמה דאין הבעל נאמן, ע"כ היינו משום דכיון דידיו אסורות שייך גם ביה דלמא עיניו נתן באחרת, וכעין מה שכתב בדרכי משה [סי' קטו אות יד] דבזמן הזה [שיש חרם דרבינו גרשום] אינו נאמן לומר דמהימן ליה, והרי בדין עצמו של אומרת טמאה אני לך פסק הרמ"א (סקט"ו ס"ו) דבדאיכא רגלים לדבר נאמנת. או לכשת"ל דהא דאינו נאמן לומר דאין עליו איסור החרם אף דבכל איסורי אדם נאמן לומר דהיתר הוא ויאכילנו, היינו משום דגם בכל איסורים אינו נאמן אלא בלא איתחזק איסורא אף דאחר חייב אשם תלוי עליו, אבל באתחזק איסורא ואינו בידו לא, וה"נ איתחזק איסורא דחרם מקודם שהאכילתו ואינו בידו, ושוב גם בזה כיון דכבר ידעינן דרצתה להאכילו והחלה לעשות למען הכשילתו, כבר איתרע החזקה. וכעין שכתבו התוס' פ"ב דכתובות [כג, א ד"ה תרויהו] גבי זרק לה קדושין ספק קרוב לה.

12 שכתב שם סעי' א שיש עדים שאמרה לו שהוא מתוקן ושהוא אכלו על פיה, ועיי' בית מאיר שם שמסיק דלשון השו"ע לאו דווקא, ואין צריך אלא עדים שאמרה טהורה אני, ואז הוא נאמן שבא לו מכשול על ידה, ועיי' פתחי תשובה שם ס"ק ז.

צנוע ומעלי הוא, ומה שביארו העדים היטב הוא שגנבה וגם כחשה פעמים, בזה אין די דבאיסור שאינו מכשילתו לא מקרית עוברת על דת. ואף במכשילתו ואינו איסור מאכל (וצ"ל דשמוש דגופו נהנה כמאכל דמי) גסתפק בו הבית שמואל (ס"ק ב'). גם מה שאומר שהקפיד עליה אביה אין די באר סיבתו ואולי משום שנמצאת שרצתה להכשילו, אבל לא בא לידי מעשה וכל כהאי כתבו התוס' והרא"ש (בסוגי' כתובות עב א [תוד"ה אי ורא"ש סי' ט]) עדיין לא מקרי עוברת על דת דיכולה לומר אלו בא לשמש הייתי מודיעו.

ו"ש לצדד, כיון דגניבה בדורינו נמבזה ונמאס מאד מאד, ולעיני היה באיש נכבד מאד בעצמותו גביר ומעולה נדיב ושווע, וכאשר בא לדבק בתו בבן משפחה, רחקה ממנו משום שאביו גנב איזה פעמים, וא"כ יש ממעשים מכוערים אלו תקלה לבנים יולדו לו ממנה, והרי כתב הרא"ש בתשובותיו כלל לב (סי' ח') "דנהי דעוברת על דת לא הוה מ"מ שמא גם בדבר זה תקלה לבעלה לבנים אשר תלד" ויש לדחות ד"ל דתקלה דהתם הינו שיהיה רושם בנפשותם.

ו"ש לצדד עוד דגורמת בזה שם רע לבעלה לומר דאכיל לאו דיליה או דאינו חושש דאשתו תכסה מערומיה בגזול וגנוב, ונהי דהבית שמואל (סי' קט"ו סק"ו) השיג על מה שכתב הלבוש, י"ל דעד כאן לא השיגו כי אם לענין כתובה, אבל לענין חדר"ג כיון דכל מקום דכופים מן הדין גבי ידידה לא תיקון גבי ידידה¹¹, והרי בהדירה שלא תשאל כלים כופין אותו לגרש מטעם שמשאיתא שם רע בשכנותיה וכדאיתא פ' המדיר (כתובות ע"ב ב').

עוד צידודי, כיון דמעידים שבעלה נ"י כאשר ראה שנתפסה כגנב, נשתנו פניו ולא קם בו רוח לגודל הבושה אשר כסתהו, והוא דבר מובן מעצמו יותר ממה שכתוב בעדות, כי האיש טוב רך הלבב וזך הרעיון אם יקראיהו כאלו אם יעמוד לבו אם תחזקנה ידיו, והרי רש"י נתן טעם במשמעות קולה על עסקי תשמיש בפ' המדיר (ע"ב ב') מפני שהוא בוש בדבר.

ואולי אם אין כל צד בפני עצמו מספיק אולי ייטיב בעיני חכמים שיהיה בין כולם עכ"פ צירוף לשיעור עוברת על דת, ובפרט למה שהקדמנו דאין כאן כי אם מנהג אבותיהם, ואין הפסד כ"כ למהדר אחר התיירא ובכגון אלו לא אמרינן אלא להקל ולא להחמיר, אלא שאנכי בל אוכל לסמוך עלי בהוראה בת יומא, וגם כי נחלשתי כיום הרבה.

11 תשובת הרא"ש כלל מב, מביאו הרמ"א סי' קיז סי"א.

עוד י"ל דעד כאן לא אמרו הטור והשו"ע גם לדעת החלקת מחוקק אלא לענין כתובה, וכטעם שנתן החלקת מחוקק דרחוק להפסיד ממון עפ"י עידי יחוד, אבל לענין גירושין בעל כרחא אף למה שצדדנו דאחר דנהוג עלמא כן מקרי ממון, מ"מ י"ל דלא עדיף היוצא מהעיקר, ומשום העיקר דאינו ממון לא היה צריך עדים א"כ מנהג אבותיהם ג"כ על דרך זה, ושעבודו נגדה ג"כ כפי המנהג רק, ונהי דגם לענין חרם דרבינו גרשום בעי עדות דוקא כדאי בדרכי משה [ס' קיט אות א] מ"מ י"ל דדוקא בהתחלה שאמרה לו, לא בסוף שהאכילתו.

החקירה החמישית במה דגשים צדקניות הזהירו ויראו להבעל, דנראה מהדברים דלבו האמין להם, ולדעת הגהות מיימונית פכ"ד מאישות [אות י] דבזמן הזה אין נאמן לומר מהימנית לי, יראה דלא חש השו"ע (ס' קטו ס"ז), אבל עדיין י"ל דמהימנא ליה מפאת פרסומן בצדקתן לא מצד דמכירן וקים להו בגווייהו וזהו לא מהני כמ"ש בד"מ ס' קי"ט אות ט"ו (וכתבו גם הבית שמואל ס' קטו ס"ק לג). גם מי יודע אם הנשים יודעות כי הכשילה אותו אולי רק מחשש ואומדנא על העתיד, ובבית שמואל (ס' קט"ו ס"ק א) כתב בעוברת על דת יהודית שמא תזנה, אולם המשנה למלך פ"ב דסוטה (ה"א ד"ה והנראה) כתב דלא משום שמא תזנה אלא שמא זינתה (והבית מאיר [ס' קטו ס"ד] קיים דברי הב"ש), אמנם זהו דוקא בעוברת על דת יהודית דהפריצות לפנינו אבל בעברה על דת משה לכ"ע בעי דכבר הכשילתו, דכל זמן שלא הכשילתו עדיין לא אתרעה כלל וכלל.

החקירה השישית, אם הבעל בעצמו יודע שהכשילתו הא כתב הרשב"א בתשובה ס' תקנ"ז דבראה באשתו שזינתה אין צריך עדים לענין חדר"ג. ואשר אין צריך לחקירה כלל הוא מה שכתב הגאבד"ק סלאבאדקי שעפ"י מעשים שנתבררו לו כו' כמה טעמים אשר כל אחד מהם שכנגדו באיש כופין אותו להוציא ועדותו נאמנה מאד, והדין ברור מאד שכל שכופין באיש לית בכנגדו באשה משום חדר"ג. ובאמת אחרי דגברא רבה כהאי מסהיד, מן הדין לא היה צורך לכל האריכות, אולם יען אשר הוא — ד' יאריך ימים — כתב שטעמים כמוסים רצונו להיות רק נטפל למורים אחרים, הוכרחתי להציע מחשבותי בדבר הזה בעיון מעט, וכבר הגדתי כי בלעדי שאיני מגסי הוראה, הנה מחולשת רעיוני כיום בל אוכל לסמוך עלי, וד' יודע כי לולי אהבתי העזה כי עתה החרשתי מכל, כי היה עלי לטורח יותר על כוחותי הגופניים, ועכ"ז אם אחד מגדולי המורים יורו להתיר, ויוטפל להם הגאון הנ"ל אנקוט גם אני בשיפולי

גלימם, ואומר מותר לך, אין כאן לא חרם ולא תקנה ולא מנהג אבות, אבל יש כאן לחוש בהמנעו ממה שכתב המרדכי (בב"י ס' קט"ו, ד"ה כתב המרדכי) "אשה שעברה על דת פשיטא שלא גזר רבינו גרשום כו' שאם אינו מגרש בקרא רשע", ובלבד שלא יהיה נגד חק המלכות.

הק' שלמה אייגר

סימן כג

כבוד ידידי הרב ר' יוסף חיים נ"י אבד"ק פינא.

ביום אתמול כי עבר מסר לידי המוכ"ז מכתב מעלתו והייתי עמוס כאשר ראה האיש כי רבים סביב שתו עלי עד שלא היה אפשרי לי לקרות מכתבו עד היום. והנה תורף ענין שאלתו באיש מרוסיא המתגורר פה כמה שנים עם אשה אחת במדינתנו אשר היא מוחזקת לאשתו, והדבר הקשה בזה כי היא נקראת בשם פרומא, אמנם במדינתנו אין קוראין אותה אלא בשם פרומט, וכן בשמות הנשים לא נזכר שם פרומא כלל, ועתה הספק איך לכתוב בגט, כי שניהם אומרים שלא רק מחמת חיבוב ושבת — כלומר יראה ד' היא — קוראים אותה כך, כי אם שם עריסה הוא ולא נודעה בשם פרומט כלל שם, אם יש להאמינם בדבר הזה מאחר ששם הזה לא הובא בבית שמואל. עכת"ד.

אני איני מבין לפרש ספיקו דמעלתו כלל, כי פשיטא לי דלא משום דקסבר דמדלא הובא בבית שמואל שם פרומא יהיה הוכחה שאין שם זה במציאות ושקר בפיהם, דמי לא ידע שמחברי ספר השמות לא נהירין להו כל השמות שבכל הארצות עד שאנו אומרים שע"כ שקר בפיהם. ותו אלו נמי כך הוא שאין שם זה במציאות, אטו אם יקרא אדם שם בנו או בתו בשם חדש שלא היה עוד בעולם איננו שם, ופן קמו אבות האשה ונקבו שם חדש לא שערום אבותיהם. **אלא** ע"כ כוונתו כיון דהמנהג לקרות שם הבנים הנולדים דור דור אחר שמות אבותיהם, או קרוביהם, או כשם הגדולים אשר היו בארץ, על כן האומר שנתנו לו שם חדש הוא אומר נגד המנהג דאינו נאמן, מידי דהוה אטוען נגד המנהג דאינו נאמן, אבל גם זה בורכא, דאי נמי יהיבנא ליה דמנהג אפילו כעדים דמי כמו דסברי קצת הפוסקים דאפילו במיגו אינו נאמן נגד המנהג דכמגו במקום עדים דמי¹, מ"מ כיון דאם אמת בפיהם

1 עיי' נמוקי יוסף ב"מ פרק המקבל לדף קי, א (בדפי הרי"ף סז, א ד"ה אריס). וראה ש"ך חו"מ ס' פב דיני מגו אות ב.